సార్థకం

కె. సత్యనారాయణ

తలుపులు తెరిచి వీథిలోకి చూసింది శారదమ్మ.

అంతా నిర్మానుష్యంగా ఉంది. మిట్ట మధ్యాహ్నపు ఎండకు తోడు వెచ్చని గాలి ఉండి ఉండి వీస్తోంది.

పోస్టుమన్ జాడ లేదు.

వీథి చివర డాక్టరుగారింటి దగ్గర మలుపు తిరుగుతూన్న మురళి కనిపించాడు. కళ్ళకు నీడగా చెయ్యి ఉంచి పరకాయించి చూసింది — మురళీయే! నల్ల కళ్ళద్దాలు పెట్టుకుని చేతు లూపుకుంటూ నడిచి వస్తున్నాడు. చక్రి వస్తున్నట్టే అనిపించింది. అలాగే చూస్తూ నిలబడిపోయింది.

పక్కింటి అనసూయమ్మ కొడుకు మురళి. చక్రీ, మురళీ ఒక్క ఈడు వాళ్ళు. చిన్నతనం నుంచీ ఆడుతూ పాడుతూ పెరిగారు. అనసూయ అదృష్టవంతురాలు! మురళి చక్కగా పెళ్లి చేసుకుని ఓ ఇంటివాడయి, ఓ బిడ్డ తండ్రి కూడా అయాడు. తన చక్రి తన కొంగుని వదిలి ఎక్కడో దేశం కాని దేశంలో, ఊరుకాని ఊళ్ళో రాత్రనక, పగలనక చావుతో చెలగాటా లాడుతున్నాడు. మురళిని చూసిన ప్రతిక్షణమూ తనకి చక్రే జ్ఞాపకం వస్తాడు.

ఎందు కింత కక్ష తన మీద చక్రికి? తన బాధ నెందు కర్థం చేసుకోడు? తన నింతగా హింసించడం దేనికి? తనేం పాపం చేసింది? కళ్లలో నీళ్ళు నిలిచాయామెకి.

"ఏం పిన్నీ, చక్రి ఉత్తరం రాశాడా?" నడుం మీద చేతు లుంచుకుని అడుగుతున్న మురళి మాటలకి మళ్ళీ ఈ లోకంలో కొచ్చింది. తల పక్కకి తిప్పి చెంగుతో కళ్లద్దుకొంది.

"ఏమి టది, పిన్నీ! ఏడుస్తున్నావా? ఎందుకు — ఏమయింది?" కంగారు పడ్డాడు మురళి. సమాధానంగా శారదమ్మ చిరునవ్వు నవ్వింది. ఆ నవ్వు — ఏళ్ళ తరబడి గుండెల్లో నిలిచిపోయిన ఆవేదనలా ఉంది. చచ్చిపోయిన కొడుకు చితికి నిప్పంటిస్తున్న తండ్రి హృదయంలోని దుఃఖంలా ఉంది.

"రా, మురళీ! రా. కూర్చో" అం దామె తేరుకుని. ఆమె కంఠంలోని జీరని గమనించాడు మురళి. లోపలి కొచ్చి సావిట్లో కుర్చీలో కూర్చున్నాడు. ఆమె మనఃస్థితి అర్థమైపోయిం దతనికి. పిన్నిని ఎలా ఊరడించాలో అతనికి తోచలేదు. కళ్ళద్దాలు తీసి జేబులో పెట్టుకుని నేల చూపులు చూస్తూ ఉండిపోయాడు.

[illegible] దామె. "చక్రి దగ్గరి నుంచి ఇంకా ఉత్తరం రాలేదురా. ఎలా ఉన్నాడో ఏమో?"

తలెత్తి ఆమె కళ్లలోకి చూశాడు. నిలకడగా శూన్యంలోకి చూస్తూం దామె. "ఏం భయంలేదు, పిన్నీ! [illegible] దిగులు పడుతున్నావ్. ఇంకెంత? ఇంకో రెండు సంవత్సరా లాగితే చక్రి పూర్తిగా ఇక్కడే ఉండిపోతాడుగా?" అని ఓ క్షణం ఆగి, "పెడు మరీను. నాకు కూడా ఉత్తరం ముక్క రాసి నెలపైనే అయింది" అన్నాడు, ఏమనాలో తోచక.

"నాకేదో భయంగా ఉందిరా, మురళీ" అం దామె నిట్టూర్చి. పొంగు కొస్తున్న దుఃఖాన్ని బలవంతంగా ఆపుకుంటున్న ప్రయత్నం ఆమె మోహంలో స్పష్టంగా కనిపించింది.

ప్రతి వారం తప్పకుండా తల్లి కొకటీ, మురళి కొకటీ ఉత్తరాలు వ్రాసేవాడు చక్రి. నెల రోజులుగా మురళికేగాని, తల్లికి గాని ఒక్క ఉత్తరం అయినా వ్రాయలేదు. ఆమె ఎన్నో కారణాలు ఊహించుకుంది. కొన్ని ఊహలకి సంతృప్తి పడింది. మరికొన్ని ఊహలకి చెంపలు వాయించుకుని తనని తనే తిట్టుకుంది. దేశం సరిహద్దుల్లో, ఆ సరిహద్దుల్ని తుపాకులతో కాపలా[illegible] ఉన్నాడు చక్రి. చక్రి మిలిటరీలో చేరి అయిదేళ్లు నిండుతున్నా, ఈ నాడు బాధ పడుతున్నంతగా త నెప్పుడూ బాధపడలేదు. ఇప్పుడు పాకిస్తాన్‌తో యుద్ధం జరుగు[illegible], సరిహద్దుల్లో ప్రతి రోజూ వందలాది సైనికులు ఇరు పక్కలా నేల కొరుగు తున్నారనీ పేపర్లు [illegible] ఘోషిస్తున్నాయి, నెల రోజులుగా! రేడియో విప్పినా అవే వార్తలు. ఎక్కడ [illegible] పోయినా అదే కబుర్లు. చక్రి క్షేమంగా ఉండాలని ఎన్నోసార్లు దేవుడికి మనసారా ప్రార్థనలు చేసింది తను.

"వెళ్లొస్తాను, పిన్నీ, అలా పోస్టాఫీసు కెళ్లి ఉత్తరం ఏమైనా వచ్చిందేమో చూసొస్తాను" అంటూ మురళి లేచాడు. శారదమ్మ కూడా లేచి నిలబడింది. ఆమె మాట్లాడలేదు. గుమ్మం మెట్ల వరకూ అతన్ని సాగనంపింది. మెట్లు దిగి రోడ్డున పడ్డాడు మురళి. వెళుతూన్న అతన్నే చూస్తూ నిలబడిపోయింది శారదమ్మ. క్షణాల్లో ఆమె చెంపల మీద నీళ్ళు [illegible].

• •

ఊహ తెలిసిన దగ్గరి నుంచీ ఎన్నో కష్టాలు అనుభవించింది శారదమ్మ. ఆమె తల్లి ఆమె ఆరో ఏటనే చనిపోయింది. తండ్రి స్కూలు టీచరు.

ఆమె 'శారద' గా ఉన్న రోజుల్లో — అప్పు డామెకి పదేళ్లు గేళ్ళు — ఆమె స్కూలునుంచి ఇంటి కొస్తూండగా రోడ్డు మీద ఓ బిచ్చగాణ్ణి చూసింది. ఫుట్‌పాత్ మీద గుడ్డ పరిచి దా[illegible] వెనక కూర్చుని ఉన్నా డా బిచ్చగాడు. అతని [illegible] కాని, కుడి కాలు కాలులా లేదు. పొట్ట [illegible], వంపులు తిరిగి, [illegible] వికృతం[illegible] ఉంది. చెయ్యి [illegible] భయంకర[illegible] ఉంది. [illegible] వాల్చకుండా అతని వైపు చూ[illegible] [illegible]

[illegible] ఆమెకి [illegible] డప్పుడూ ఆ బిచ్చగాడి రూపమే గు[illegible] కొచ్చేది. అతని వికృతాకారం [illegible] కళ్ళ ముందు అతి భయంకరంగా [illegible]లేది. ఎంత ప్రయత్నించినా ఆ [illegible] మరిచిపోలేకపోయింది శారద.

ఆ భయం ఆమెలో అణువణు[illegible] వ్యాపించి, నాను నాను ఆమెతోపాటు పెద్దదయింది. తత్ఫలితంగా ఆమెకి [illegible] చూడాలంటేనే విపరీత[illegible] భయం పట్టుకుంది.

ఎప్పుడు గాని, ఎక్కడగాని ఓ [illegible], కాలు గాని, మరే అవయవం గా[illegible] [illegible] కనిపించినప్పు డామె శరీర[illegible] నరాలన్నీ బిగుసుకుపోయేవి. గుండె దడా కొట్టుకునేది. భయంతో గట్టిగా మూసుకునేది.

ఖజురహో

ఫోటో — బి. [illegible]

ఇది జరిగిన సరిగా సంవత్సరం తరవాత శారదకి పెళ్ళయింది. ఆ తరవాత అయిదు వసంతాలు ఆమె జీవితంలో ఆనందంగా గడిచాయి. ఆమె భర్త పేరు కూడా ఆనందరావే. రైల్వేలో మంచి జీతంగల ఉద్యోగం అతనిది.

మనిషి మనుగడ సర్వమూ మనిషి చేతుల్లో లేదని తెలిసినా, మనిషికి కష్టాల వెంట సుఖాలూ, ఆ సుఖాల వెంట మళ్ళీ కష్టాలూ రావడం చూస్తున్నప్పుడు విధి లీలల్ని నమ్మగలం గానీ, ఏ పాపమూ ఎరగని, తెలిసి ఏ తప్పూ చేయని శారద

...ంటి అమాయకురాలికి అన్యాయం జరిగి...ప్పుడు ...తం ...నా..., దేవుణ్ణి ...డా ...!

...ప్పుగా ఉన్న మనిషిని ...సి ...టి ...నిషికే గాక, దేవుడికి కూడా అసూయ ...గుతుందనీ, ఓర్వలేడనీ శారద ప...వయింది. పెళ్ళయిన ఆరో ఏట ... అయింది శారద. అందరూ ...ందించారు. ఆనందరావు ఆనందానికి ...లేదు. తనకి తొలి కాన్పుగా ఆడబిడ్డ ...గాలని వెయ్యి దేవుళ్ళకి మొక్కుకుంది ...రద. ఆమె మొర వెయ్యి మంది దేవుళ్ళూ ఆలకించారు. ఆమె కోరిక ప్రకారం ఆడపిల్లనే అనుగ్రహించేరు.

కాన్పు జరిగిన కొన్ని క్షణాల తరవాత తన పక్కలోని పాపను చూసుకోవడానికి మెల్లగా కళ్ళు విప్పిన శారద, తన పక్కలోని బిడ్డని చూసి కెవ్వున అరిచి స్పృహ తప్పిపోయింది. ఆ పసికందుకు ఎడమ చెయ్యి వంకరగా ఉంది. ఆ చేతికి వేళ్ళున్నా అవి వేళ్ళలా లేవు. అన లది చెయ్యిలా లేదు.

ఆ పాప పుట్టిన తరవాత ఆరు నెలలు గడిచాయి. ఆ ఆరు నెలలూ శారదకి ఎంత భయంకరంగా గడిచాయో, ఆమె హృదయం ఎన్ని రకాల చిత్రహింసలకి గురయిందో — పాపం! ఆ పాపకి తెలియదు. ఈ ఆరు నెలలలోనూ ఏ ఒక్కనాడూ శారద సరిగా తిండి తిన లేదు. కన్ను మూసి నిద్ర పోలేదు. భర్త దగ్గర ఏడుస్తూ కూర్చునేది. ఈ పాప ఎలా పెరిగి పెద్దదవుతుంది? పెద్దయితే పాపకు పెళ్ళవుతుందా? తన కడుపున కాసిన బిడ్డ వికలాంగిగా తన కళ్ళెదుట తిరుగుతుంటే త నెలా భరించుకో గలదు? ఇలాంటి ఆలోచనలు ఆమెకి పిచ్చెక్కించేవి. ఎంత ప్రయత్నించినా ఆ ఆలోచనల నుంచి ఆమె తప్పించుకోలేకపోయింది. ఆ పిచ్చిలో ఆమె కో విచిత్రమైన ఆలోచన వచ్చేది— తన పాపకి తన చేతులతో ఇంత విష మిచ్చివేస్తేనో? వికలాంగిగా క్షణ క్షణమూ అగచాట్లు పడుతూ నూరేళ్ల జీవితమూ నరకం కావడం కంటే మొగ్గ లోనే తన పాప రాలిపోవడం మంచిది కాదా? మరుక్షణం తన కిటువంటి నీచపు టాలోచన వచ్చినందుకు శారద పశ్చాత్తాపంతో దహించుకుపోయేది. తలని గోడకేసి బాదుకునేది.

తన తల్లి కడుపులోని ఊహలు ఆ పాపకు తెలియవు. కాని, వెయ్యి దేవుళ్ళకీ తెలిసింది. అన్నిటికీ తమనే నమ్ముకున్న ఆ తల్లి కోరిక తీర్చారు. ఆరో నెలలోనే ఆ పాప ఈ లోకాన్ని వదిలి, ఏ లోకం నుంచి వచ్చిందో ఆ లోకానికే వెళ్ళిపోయింది.

ఆ సంవత్సరమే శారద తండ్రిగారు కూడా స్వర్గస్థులయారు.

కాల ప్రవాహం ఎవరికోసమూ ఎప్పుడూ ఆగలేదు. దానిలో పడి కొట్టుకు పోవడం తప్ప ఎవరూ చెయ్యగలిగిందేమీ లేదు. మరో రెండేళ్లకి శారద మళ్లీ గర్భం ధరించింది. ఈసారి పండంటి మగ బిడ్డని కన్నది. ఆనందరావు అబ్బాయికి ముద్దుగా చక్రధర్ అని పేరు పెట్టాడు. తల్లితండ్రుల చేతుల్లో అతి గారాబంగా పెరిగాడు చక్రధర్. చక్రధర్‌కి నాలుగేళ్ళు నిండాయి. అప్పు డతనికి మాట్లాడటం చేత నయినా, చాలా మాటలకి అర్థాలు తెలిసేవి కారు.

ఓ రోజున వాళ్లింట్లో పెద్దగా గోల అయింది. అతని తల్లి ఏడిచింది. తల బాదుకుని నేల మీద పడి దొర్లి దొర్లి ఏడిచింది. చూడ్డానికి చాలా మంది వచ్చారు. వాళ్ళు చెప్పుకోవడం వినిపించిం దతనికి, తన నాన్న గారు రైలు ప్రమాదంలో పోయాడని. ఆ మాటలకి అర్థం తెలియకపోయినా, ఏడుస్తున్న తల్లి తనని చూసి తనూ ఏడ్చాడు.

•

శారదమ్మ బ్రతుకు తెరువుకోసం టీచర్ ట్రెయినింగు చదివింది. రైల్వే వాళ్లే ఆమె మీద జాలిపడి ఆమెకి టీచర్ ఉద్యోగం ఇచ్చారు.

చక్రధర్ మిలిటరీలో చేరాడు. ఎందువల్లనో అతనికి చదువు సరిగా అబ్బలేదు. మిలిటరీలో సిపాయిగా ఎన్నిక అయ్యేంత వరకూ ఆ సంగతేమీ తన తల్లికి తెలియకుండా జాగ్రత్త పడ్డాడు.

చక్రధర్ మిలిటరీలో చేరినందుకు శారదమ్మ పడిన ఆవేదన అంతా ఇంతా కాదు. కష్టాలుగానీ, బాధలు గానీ ఆమెకి కొత్తగాదు. తనకీ ప్రపంచంలో సర్వమూ అయిన చక్రి మిలిటరీకి వెళ్లిపోతున్నాడన్న బాధ ఆమెని విపరీతంగా క్రుంగదీసినా, కొడుకు మనసు నొచ్చుకుంటుందేమోనన్న ఊహ కలిగి ఆమె బాధని దిగమింగుకుంది. కొడుకుని దీవించి పంపింది.

చక్రి వెళ్లిన పది రోజుల్లోనే అతన్నించి ఉత్తరం అందింది శారదమ్మకి. అటుపైన ప్రతి వారమూ క్రమం తప్పకుండా అతని దగ్గర నుంచి ఆమెకి ఉత్తరా లొచ్చేవి.

తన క్షేమసమాచారాలు వ్రాసేవాడు. కాంపులలో తన అనుభవాలు వ్రాసేవాడు. తన ఆరోగ్యం సంగతీ, తను తినే తిండి సంగతీ అన్నీ వ్రాసేవాడు. అక్కడ అందరూ హిందీయే మాట్లాడతారనీ, తెలుగు వాళ్ళు చాలా తక్కువనీ వ్రాసేవాడు. అదృష్టవశాత్తూ తనతోబాటు మరో తెలుగు వ్యక్తి ఉన్నాడనీ, అతని పేరు రామకృష్ణ అనీ, అతనిది శ్రీకాకుళం జిల్లా అనీ, అతనికి తల్లితండ్రులు లేరనీ, మేనమామ దగ్గర పెరిగి ఆపైన మిలిటరీలో చేరాడనీ, చాలా మంచి వాడనీ, తనతో ఎంతో స్నేహంగా ఉంటాడనీ — ఇలా రకరకాలుగా వ్రాసేవాడు. అతని ఉత్తరాలు చదివిన శారదమ్మను తన కొడుకు తన దగ్గర లేడన్న ఊహ బాధించేది కాదు. తన బిడ్డ తన కళ్ల ఎదుటే ఉన్నట్టుండే దామెకు.

రాను రాను చక్రి వ్రాసే ఉత్తరాల్లో రామకృష్ణ పాత్ర ఎక్కువవుతూ వచ్చింది. అతను తనని స్వంత తమ్ముడులా చూసుకుంటున్నాడనీ, తనంటే ప్రాణం పెడతాడనీ, ఎప్పుడూ తా మిద్దరమూ కలిసి ఉంటున్నామనీ — ఇలా వ్రాస్తుండేవాడు. శారదమ్మకు ఎంతో ఆనందం కలిగేది. కృతజ్ఞతతో ఆమె భగవంతుడికి చేతు లెత్తి మ్రొక్కేది. వారి విద్దరినీ అన్నివిధాలా కాపాడమని మనసారా ప్రార్థించేది. అలా ప్రార్థించే టప్పు డామె కళ్ల నుండి నీళ్లు జలజలా రాలేవి.

నాలుగు సంవత్సరాలు ఇలాగే గడిచాయి. ఇంతలో పాకిస్తాన్‌కూ, భారత దేశానికీ సరిహద్దు తగాదాలు వచ్చి యుద్ధం మొదలయింది. ఆ తరవాత కూడా ఓ నెల రోజులు చక్రి దగ్గరి నుంచి ఉత్తరాలు యథాప్రకారం వచ్చినాయి. వాటి నిండా యుద్ధంలో మన సైనికుల విజయా లుండేవి.

ఉన్నట్టుండి చక్రి దగ్గిర నుంచి ఉత్తరాలు రావటం ఆగిపోయింది. నెల రోజులైనా ఉత్తరం ముక్క లేదు. 'యుద్ధం అంటే మాటలా! ఓ పక్క ఫిరంగులూ, తుపాకులూ పేలుతూంటే, చక్రి ఉత్తరాలు [illegible] టాడా? ఏం ఫరవాలేదు. ఈ గొడవ కాస్త సద్దుమణిగాక రాస్తాడులేవమ్మా!' అని ఎవరెన్ని విధాల చెప్పినా, శారదమ్మకు కూడా 'అవును — నిజమే!' అనిపించినా ఆ తల్లి తపన తగ్గలేదు. ఆరాటం ఆగ లేదు.

"పిన్నీ — పిన్నీ! చక్రి దగ్గరినుంచి ఉత్తరం వచ్చింది" అన్న మురళి కేకతో మళ్లీ ఈ లోకంలోకి వచ్చింది శారదమ్మ. గుండె గబగబా కొట్టుకుంది క్షణకాలం. ఏ ఉత్తరంకోసం అయితే తా నిన్నాళ్లుగా కలవరిస్తూ్తందో, ఆ ఉత్తరం వచ్చిన మరుక్షణం ఆమె ఒళ్లంతా చెమటలు పట్టింది. ఆత్రంగా అందుకుని ఉత్తరం తెరిచింది.

"అమ్మా!

ఇన్నాళ్ళూ ఉత్తరం వ్రాయనందుకు క్షమించగలవు. నే నిక్కడ క్షేమంగానే ఉన్నాను. యుద్ధం ఉద్ధృతం ఏమీ తగ్గలేదు.

అమ్మా! నీకు ముఖ్యంగా ఓ విషయం వ్రాయాలి.

మొన్న ఆరవ తేదీని యుద్ధంలో రామకృష్ణ కాళ్లకి తుపాకి గుళ్ల దెబ్బల తగిలాయి. హాస్పిటల్లో ఆపరేషను చే అతని రెండు కాళ్ళూ తీసేశారు. అల కాని పక్షంలో అతని ప్రాణానికే ముప్పు రావచ్చునని డాక్టర్లు అలా చేశారు.

అమ్మా!

విధి బలీయమైంది. అతని కిప్పుం రెండు కాళ్ళూ లేవు. అత నింక యుద నికి పనికిరాడు. అతన్ని మిలిటరీనుం డిస్చార్జి చేసేస్తారు మరో వా రోజుల్లో. అత నెక్కడికి వెళతాడమ్మా అతని కెవరూ లేరు. అందువల్ల అత మనింటికే తీసుకువద్దామనుకుంటున్నా నువ్వు 'సరే' నంటే తీసుకొస్తా రామకృష్ణ నీకు కొడుకులాంటి వాడేగ

నీ అభిప్రాయం తెలియజెయ్యి. ఉత్తరం కోసం ఎదురుచూస ఉంటాను.

నీ

—చ

ఉత్తరం చదివి స్తంభించిపోయి [illegible] లోని అక్షరాలు గజిబిజిగా అల్లుకుని కనబడకుండా పోయినాయి. కళ్లము కారు చీకట్లు కమ్మిన ట్లయింది. చాపమీద చతికిలబడిపోయింది.

దేవి పిల్సు REGD.
వాడండి ముఖ్యంగా ఆలస్యమైన, క్రమముగాకాక పోయిన, బాధతోకూడిన, లేక ఆగిపోయినబహిష్టకు
ప్రస్థితిలోను ఆరోగ్యమునకు ఎట్టిహాని కలిగింపదు
SEALED PACKING 28 & 14 TABLETS
AVAILABLE AT ALL CHEMISTS
MFRS: SEENU & CO., MADRAS-81

దీర్ఘరోగులకు ఉత్తమ సిద్ధ వైద్యము

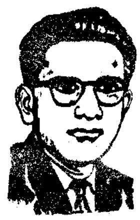

దిగులు పడవద్దు. దేహపుష్టి, నరముల బలహీనత యవ్వన శక్తిని గురించి, ఉబ్బసము (దమ్ము) కుష్ఠు, బొల్లి, చర్మ వ్యాధులు కడుపులో నొప్పి, చెవుడు మొదలగు వాటికి నమ్మకంగా చికిత్స చేయబడును. మాకు వ్రాయండి.
శ్రీ బాలాజీ వైద్యశాల
వా.ఏ. కుమారస్వామిదేవర, టి.బి.రోడ్డు, ఫోన్ 551, తెనాలి. బ్రాంచి: 9. ఉ, శివాజీ స్ట్రీట్, మద్రాసు 17.
suvarna

తలనొప్పి లేక ఫ్లూబాధకు అతిశీఘ్రంగా ఉపశమనం!

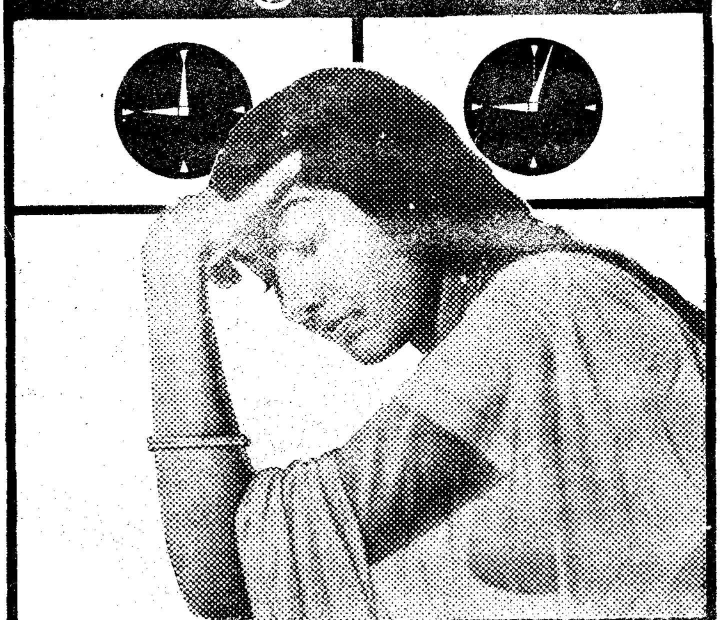

శాలోఫెన్
బాధానివారిణి మాత్రలు
అమృతాంజన్ లిమిటెడ్ వారి తయారింపు
శాలోఫెన్ తలనొప్పి, ఫ్లూ, పంటినొప్పి, ఒళ్ళు నొప్పులకు అతి నిశ్చయంగా, శీఘ్రంగా ఉపశమనం కలిగిస్తుంది. ఇది నిరపాయకరమైనది. శాలోఫెన్ డాక్టర్లు ... మైన ప్రక్రియ కలిగియుంది.
FDS/AS/1928 TEL

మురళి నిట్టూర్పు వదిలాడు. "ఇంక బెంగ పెట్టుకోకు, పిన్నీ! చక్రి క్షేమంగా ఉన్నాడు. పైగా వారం పది రోజుల్లో వస్తానని వ్రాశాడాయె! వెళ్ళొస్తా, పిన్నీ అమ్మకి కూడా చెప్పాలీ సంగతి" అని నాలు గంగల్లో గడప దాటి గబగబా వెళ్ళిపోయాడు.

వెళ్ళి రమ్మనలేదు శారదమ్మ. ఆమె తన మనసును చిక్కబట్టుకోవడానికి చాలా సేపు పట్టింది.

'భగవంతుడా! నా కెందుకీ పరీక్ష?' హృదయంలోని ఆవేదన శూన్యంలోకి చూస్తున్న ఆమె కళ్ళలో ప్రతిఫలించింది. ఆ రాత్రి ఆమె భోజనం చెయ్యలేదు. అదలా ధ్యాసే కలగలే దామెకి. ఆ రాత్రంతా ఆమెకి కంటి మీద కునుకు లేదు. చక్రి కేం జవాబు వ్రాయాలో తోచలేదు. ఏమని వ్రాయగలదు? 'సరే' నంటే ఆ రామకృష్ణ భారం త నెలా వహించగలదు? నౌకర్లని పెట్టగల తాహతు తనకి లేదు. ఒక రోజు కాదు, ఒక నెల కాదు, జీవితాంతమూ సపర్యలూ, సేవలూ చెయ్యటం మాటలా? ఉన్న చోటు నుంచి కదలలేని ఓ వ్యక్తికి సేవలు చెయ్యటం ఎంత కష్టమో, చక్రి కెలా చెప్పటం? అదంతా ఒక ఎత్తు; వికలాంగులని చూసి భరించుకోలేని తన మనస్తత్త్వం మరొక ఎత్తు. తన వంటి పిరికి గుండె గలది, కదలలేని, కాళ్ళులేని ఓ వ్యక్తికి నిబ్బరంగా శుశ్రూషలు ఎలా చెయ్యగలదు? చక్రి కెలా నచ్చజెప్పాలి? తనని అర్థం చేసుకో గలుగుతాడా? ఎడతెరిపి లేని ఆలోచనలతో ఆమె హృదయం తూట్లు పడిపోయింది. పది రోజులు దాటినా చక్రి కేమని సమాధానం వ్రాయాలో తేల్చుకోలేక పోయిం దామె.

ఆ రోజు ఆదివారం.

సాయంకాలం నాలుగు గంటల వేళ, సావిట్లో చాపమీద కూర్చుని పిల్లల ఆన్సర్ పేపర్లు దిద్దుతూంది శారదమ్మ. ఓ పక్క గోడకి చేరబడి ఇద్దరు పిల్లలు చదువుకుంటున్నారు.

ఎదురింట్లో నుంచి కామాక్షి కొడుకు పిలుస్తున్నాడు — "ఫో నొచ్చిం దత్తయ్యా నీకు — ఫోను!" తల ఎత్తి ఆశ్చర్యంగా చూసింది. కాంపౌండు గోడ మీంచి చేతు లూపుతూ పిలుస్తున్నాడు. తనకి ఫోన్ చేసేవా రెవరున్నారు? తన చెవుల్ని తనే నమ్మలేకపోయింది. పేపర్లలాగే వదిలి లేచి వెళ్ళింది.

ఫో నందుకుంది — "ఎవరూ?" అంటూ.

"నే నమ్మా — చక్రిని." చక్రి కంఠం వెంటనే పోల్చుకుం దామె. ఆనందంతో ఉక్కిరి బిక్కిరి అయింది.

పరవశంతో కొద్ది క్షణాలు నోట మాట రాలేదు. ఏదో అంటున్నాడు చక్రి.

"మాట్లాడవేమమ్మా? నీ ఆరోగ్యం ఎలా ఉంది?" నీరసంగా ఉం దతని కంఠస్వరం.

"నాకేంరా — బాగానే ఉన్నాను. అది సరే. ఎక్కడి నుంచి మాట్లాడు తున్నావు?"

"సికిందరాబాదు నుంచి." రెండు [illegible] రెండు ప్రక్కలా నిశ్శబ్దమే [illegible] మళ్ళీ చక్రి చెప్పసాగాడు. "[illegible] ఉదయమే రామకృష్ణని తీసు[illegible]కు చేరాను. రేపు మనింటికి [illegible]—రామకృష్ణ, నేనూ. ఇక్కడ [illegible] డాం. రామకృష్ణ మేనమామ [illegible] నే ఉన్నాడని తెలిసి వెదికాను. [illegible] దొరకలేదు. వరంగల్లు వెళ్ళాడట. [illegible] — అతని కిప్పుడు ఎవ్వరూ [illegible]" చక్రి కంఠం దుఃఖంతో గద్గది[illegible]తోంది. తన స్నేహితుడి స్థితి చూసి తట్టుకోలేక బాధ పడుతున్నాడని గ్రహించింది శారదమ్మ. అతని కంఠంలోని జీర ఆమె కడుపులోని పేగుల్ని కదిల్చింది.

"అమ్మా! ఏం నిశ్చయించేవు?"

తడబడిన శారదమ్మకు గొంతు పెగల్లేదు. గుండెలు దడదడ లాడాయి. కొద్ది క్షణాల తరవాత మనసును చిక్కబట్టుకో గలిగింది. అతి కష్టం మీద మాటలు దొర్లాయి. "చూడు, చక్రి! నే చెప్పేది శ్రద్ధగా విని అర్థం చేసుకోవటానికి ప్రయత్నించు. కోపం తెచ్చుకోవద్దు! మీ అమ్మ కఠినాత్మురాలని అనుకోకు! — రామకృష్ణకి ఇలా జరిగినందుకు నే నెంత బాధపడ్డానో నీకు తెలియదు. అయినా, కాళ్ళు లేని మనిషికి అన్ని రకాలా శుశ్రూషలూ అవసరమే. అవి చెయ్యటానికి నేను సిద్ధం. అయితే, ఒక నెల చెయ్యగలను. లేక సంవత్సరం చెయ్యగలను. కాని జీవితాంతమూ చెయ్యగలనా? అదెంత కష్టతరమో నీకు తెలియదు, నాయనా."

శారదమ్మ ఓ క్షణం ఆగింది. చక్రి ఏమీ మాట్లాడలేదు.

మళ్ళీ ఆమే మాట్లాడింది. "చక్రీ! నాకు హృదయం లేదనుకోకు. కాని, రెండు కాళ్ళూ లేని మనిషికి నేను సేవలు చెయ్యలేనురా! ఎందుకో తెలుసా? నాకు భయం. నాది పిరికి గుండె. ఏకలాంగుల్ని చూసి నిబ్బరంగా నిలబడలేను. ఆ గుండె ధైర్యం నాకు దేవు డివ్వలేదురా! న న్నర్థం చేసుకో, నాన్నా! చక్రీ! వింటున్నావా?"

"చెప్పమ్మా. వింటున్నాను."

"చూడు, నాయనా! అతని మేనమామ డబ్బున్న మనిషేనని చెప్పావు గదా? అతను రామకృష్ణని తనతో ఉంచుకోగలడేమో కనుక్కో. అతనూ కాదంటే—"

మధ్యలోనే చక్రి అన్నాడు: "అలాగే నమ్మా! కనుక్కుంటాను." అంతే. చక్రి ఫోను పెట్టేశాడు.

తన మాటలకి చక్రి ఎంత వ్యథ జెంది ఉంటాడో నన్న ఆలోచనతో ఆమె చేతులు వణికినాయి.

నెమ్మదిగా ఫోను పెట్టేసింది.

మళ్ళీ ఆన్సరు పేపర్ల ముందు కూర్చున్న శారదమ్మ మనసు మనసులో లేదు. రామకృష్ణ విషయంలో తను నిర్దయగా నిర్ణయం తీసుకున్నట్టు తోచిం దామెకి. తన హృదయం ఇంత పాషాణమా? తన చక్రికోసం రామకృష్ణ బాధ్యత తను తీసుకోలేదూ? ఇంతేనా తనకి చక్రి మీదున్న ప్రేమ? చక్రి ఎంతగా నొచ్చుకున్నాడో? తనది రాతి గుండె అనుకొని ఉంటాడా? ఆలోచనలతో పిచ్చెక్కిపోతుం దనిపించిం దామెకి. ఏమైనా ఆమెకి పశ్చాత్తాపమే మిగిలింది. తప్పు చేశానన్న బాధ ఆమెని మరింత కుంగదీసింది. తన మనసే తనకి ఎదురు తిరగగలదని శారదమ్మ ఊహించి ఉంటే ఇలా ప్రవర్తించి ఉండేది కాదు.

మరునాడు ఉదయమే లేచి ఇల్లంతా ఓపిగ్గా అలంకరించి శుభ్రం చేసింది శారదమ్మ.

చక్రికి ఇల్లు శుభ్రంగా ఉంచుకోవడం ఇష్టం. ట్యూషనుకు వచ్చే పిల్లలకి ఆ రోజు ఆటవిడుపే అయింది. చక్రి రాకకోసం నిరీక్షిస్తూ క్షణాలు యుగాలుగా గడిపింది.

సాయంకాలం అయిదు గంటల ప్రాంతాల ఇంటి ముందు కారాగిన చప్పుడు విని, సావిట్లో కూర్చున్న శారదమ్మ ఆత్రంగా లేచింది. కొడుకుని చూడబోతున్నానన్న ఆనందంలో ఆమెకి ముచ్చెమటలు పోశాయి. మురళి కూడా అక్కడే ఉన్నాడు. అతను కూడా లేచి ఆత్రంగా గుమ్మం వద్దకు వచ్చి కారులోకి చూశాడు.

కారులోంచి ఎవరో వ్యక్తి కిందికి దిగాడు. అతను చక్రి కాదు. శారదమ్మ గుడ్లప్పగించి చూస్తూ నిలుచుండి పోయింది.

అతను చామనచాయలో ఉన్నాడు. ముప్ఫయి ఏళ్ళు ఉంటాయి. కళ్ళు ఎర్రగా ఉబ్బి ఉన్నాయి.

"శారదమ్మ గారిల్లు ఇదేనా?" అని మురళి వైపు చూశాడు.

చెప్పరాని సంగతేదో చెప్పబోతున్నాడని అతని మొహం చూడగానే గ్రహించాడు మురళి.

అవునన్నట్టు తల ఊపాడు.

"నా పేరు రామకృష్ణ" అని ఓ క్షణం ఆగాడు. "మీ కింతటి విషాదకరమైన వార్త తేవలసి వస్తుం దనుకోలేదు. నిన్న రాత్రి సికిందరాబాదులో హోటల్ మూడో అంతస్తు మీంచి ఉరికి చక్రధర్ ఆత్మహత్య చేసుకున్నాడు." అతను తల వంచుకున్నాడు.

శారదమ్మ ఈ లోకంలో లేదు. ఆమె గొల్లుమని తల బాదుకొని ఏడవలేదు. అరిచి కేకలు వెయ్యలేదు. రెప్ప వాల్చకుండా అలాగే నిశ్చేష్టయై చూస్తూంది.

"తిన్నగా ఇక్కడికే వెళదామంటే చక్రధర్ ఎందుకో ఒప్పుకోలేదు. అతని బలవంతం మీదనే నిన్న సికిందరాబాదులో ఆగిపోయాం. హోటల్లో గది తీసుకున్నాం. సాయంకాలం ఇక్కడికి ఫోన్ చేశాడట. ఉన్నట్టుండి — రాత్రి పది గంటల ప్రాంతాన మేమున్న మూడో అంతస్తు మీంచి ఉరికి ఆత్మహత్య చేసుకున్నాడు. నా కప్పటికే నిద్ర పట్టేసింది. తన మనసులో ఇటువంటి ఆలోచన ఉన్నట్టు చక్రధర్ సూచనప్రాయంగానైనా నాకు తెలియనివ్వలేదు." రామకృష్ణ చెబుతున్నాడు, ఆగి ఆగి దుఃఖాన్ని అణచుకుంటూ.

ఇంతలోనే డ్రైవరు డోర్ తెరిచి పట్టుకుని, "సార్!" అని పిలిచాడు. కారు వెనక సీట్లోంచి తెల్లని గుడ్డ కప్పి ఉన్న ఓ స్ట్రెచర్ని రామకృష్ణే డ్రైవరు సాయంతో బయట పెట్టాడు. శవం మీది గుడ్డని మెల్లగా తీసి శారదమ్మ కళ్ళలోకి చూశాడు. ఆమెలో చలనం లేదు. రెప్పలార్పకుండా — రెండు కాళ్ళూ లేని చక్రి శవం వైపు చూస్తూంది.

జీవం లేని గాజు కళ్ళని చూస్తున్నట్టు అనిపించిం దతనికి. ★

[illegible]యి, తాజ్‌మహల్ హోటల్‌లో శ్రీమతి పమేలాసింగ్ పాడిన [illegible] మీరాభజనల రికార్డులను, శ్రీమతి లతామంగేష్కర్ ఆవిష్క[illegible]. "మైఁతో గిరిధర్ కే ఘర్ జావూఁ" "జో తుమ్ తోడో పియా" [illegible] ఈ భజన గీతాలను "పాలిడార్ ఆఫ్ ఇండియా" సంస్థ తయారు [illegible]. శ్రీమతి పమేలాసింగ్ రేడియో గాయనిగా ప్రసిద్ధిచెందింది. [illegible] మధురంగా, శ్రావ్యంగా పాడగలరు. ఇవి ఆమె తొలి రికార్డులు. [illegible] మద్రాసులో, దక్షిణాదిన మరికొన్ని పట్టణాలలో సంగీత కచేరీలు [illegible]. ప్రముఖ సినిమా సంగీత దర్శకుడు శ్రీ కె. వైద్యనాదన్, [illegible] తెలుగుగీతాలకు బాణీలు కూర్చారు. ఈయన లోగడ నూటికిపైగా భక్తి గీతాలకు సంగీతం సమకూర్చిన లబ్ధప్రతిష్ఠులు.